

*Bir yaz
gecəsi*

Zərifə bayaqdan özünü yuxuluğa vurmuşdu. Yorğanının altında nəfəs dərməməyə, qımıldanmamağa çalışırdı. Bir saatdan artıq idi ki, eyni vəziyyətdə, sağ böyrü üstündə, üzü divana tərəf uzanmışdı. Hərəkətsiz qalmaqdan qıc olmuş sağ qolunu tərpətməyə qorxurdu. Rəşidin onun yatmadığını hiss etməsini istəmirdi. Gözlərindən köndələn axıb balışını isladan yaşları da silmirdi. Amma bütün bədənini bürümüş həyəcandan ürəyinin döyüntüləri artmışdı. Ürəyi elə guphagup salmışdı ki, sanki indicə sinəsini yarıb bayıra çıxacaqdı. Ona elə gəlirdi ki, ürəyinin səsi aramsız olaraq çıqqıldayan divar saatının səsinə batırır. Özünü yalnız və kimsəsiz sanırdı. Gecə isə uzandıqca uzanır, heç cür bitmək bilmirdi. O, öz yerini səhərə vermək istəmirdi. Saatın əqrəbləri elə yavaş tərpənirdi ki, elə bil can verirdi.

Onun belə gecələri çox olmuşdu, olduqca çox. Səhərə kimi ağlayıb ürəyi ilə danışdığı dərddə gecələri. Lakin bu gecəki halı əvvəlkilərə əsla oxşamırdı. Bu gecə onu tamam başqa, özünün də anlamadığı qəribə bir üzgünlük bürümüşdü. Gərəksizlik, lazımsızlıq hissi bütün varlığına sarılmış, ruhuna hakim kəsilmişdi. Bu, sözlə deyilə, dillə ifadə edilə bilən hiss deyildi. O, unudulmuş, tərk edilmiş, daha sevilməyən bir insanın keçirdiyi əzablı fikirlərin mənəgənəsində çabalayırdı. Uşaq kimi hönkürüb ağlamaq istəyirdi. Rəşid otaqda olmasaydı, bir saat hönkürərdi. Yana-yana ağlayar, bundan sonra bəlkə də bir qədər sakitləşərdi. Amma ağlaya bilmirdi: Rəşid oyana bilərdi. Göz yaşlarından onun zəhləsi gedirdi. Rəşid Zərifənin ağladığını görməməli, onun bu halından xəbər tutmamalı idi. “Allah, sən mənə səbr ver”, – deyib yavaşca sağ böyrü üstündən sol böyrü üstə çevrildi. Özü də bilmədən dərindən ah çəkdi.

– Yatmamısan? – Rəşid ahı eşitdi.
– Yatıram.
– Sənə soyuq deyil? – deyə Rəşid yerindən tərپənmədən soruşdu.
– Yox.
– Gəl mənim yanımda uzan.
– Yuxum gəlir, yat. – Zərifə mümkün qədər etinasız cavab verməyə çalışdı.

– Gəl yanıma, sənə nağıl danışacağam.

Aralarında cəmi beş qarış məsafə var idi. Bu məsafəni qət etmək Rəşid üçün çox çətin idi.

– Yat, Rəşid, yat, gecə keçir. – Bu dəfə Zərifə səsindəki qəhəri gizlədə bilmədi.

– Bax, sən gəlməsən özüm gələrəm ha! – Rəşid bunu yarıyaq-yarıyuxulu dedi. Bir azdan onun xorultusu otağa yayıldı. Birgə yaşadıkları bu neçə ildə Zərifə ilk dəfə xorultu səsinə sevindi. Yalnız bundan sonra balışın altından yaylığını götürüb gözlərini sildi.

Nəvazişsiz, yalnız gecələrdən biri də keçib gedirdi. Uzun və narahat, soyuq və boz gecələrdən biri. Acı düşüncələr yenə sel kimi üstünə yağdı: “İlahi, bu nə mənasız ömürdür! Gecələr səhərin haçan açılacağını, gündüzlər isə gecənin nə vaxt düşəcəyini gözləyə-gözləyə ötüb keçən ömür. Adi günləri adi, bayram günləri isə adidən də adi ömür. Bəs insan nədən ötrü yaşayır?”

Zərifə heç cür özünə yer tapa bilmirdi. Nə qədər səy göstərsə də, özünü gipnoz etməyə çalışsa da sakitləşə bilmirdi. Ağlamaqdan gözləri şişmiş, göz qapaqları ağırlaşmışdı. Nə qədər çalışdısa da yata bilmədi ki, getmədi. Nəhayət, uzanmaqdan bezdi. Yerindən qalxıb eyvana çıxdı. Sərin yaz havası üzündə, saçlarında gəzdi, bədənini üşütdü. Bu təmasdan xoşhallandı, canına bir rahatlaq yayıldı. Başının ağrısı da bir qədər azalan kimi oldu.

Neçə vaxt idi ki, Zərifənin həyat ritmi öz adi ahəngini itirmişdi. Onun gündəlik qayğıları da öz məcrasını dəyişmişdi. Zərifə nə etdiyini, nə geyindiyini, nə yediyini bilmirdi. İş yoldaşlarının dediklərinə görə onun hərəkətləri də, danışığı da başqalaşmışdı. Görkəmindən daim etinasızlıq, biganəlik yağırdı. Danışib ucadan güldüyü zaman birdən-birə gülüşü dodaqlarında donub qalırdı. Tərpənməz oturub, gözlərini bir nöqtəyə zilləmək ondan ötrü adi hala çevrilmişdi. İşdə ondan tez-tez soruşurdular: “Sənə nə olub?” Təəccüblə sual verənə baxır, “yəqin havadandır”, – deyər cavab verirdi. Bu cavabla əslində özünü sakitləşdirməyə çalışırdı, sanki özünə təskinlik vermək istəyirdi ki, heç nə olmayıb, heç bir hadisə baş verməyib. Var gücü ilə, bütün varlığı ilə buna özünü inandırmağa səy göstərirdi.

Əlbəttə ki, səbəbkar hava idi. Hər şeyin günahı yaz havasında idi. O, hamını dəyişdirmiş, insanların ruhunu yerindən oynatmışdı. Özü ilə təbiətə bir oyanış, qəribə bir qaynarlıq, coşqu gətirmişdi. Hamının qanı qaynayırdı. Bahar ağacların tumurcuqlarından, quşların civiltisindən tutmuş hər şeyə dərinləndən nüfuz etmişdi. Zərifənin də ürəyini tərpətmişdi. İllərdən bəri oraya yığılmış, üst-üstə qalanmış, özünün də çoxdan bəri xəbər tutmadığı, daha doğrusu, uşaq kimi hamıdan gizlətdiyi, ən dərin, əlçatmaz yerdə qoruduğu duyğularını, hissələrini oyatmış, onları dilləndirmişdi. Ürəyini elə möhkəm tərpətmişdi ki, həzin kamanın, yanıqlı neyin qopardığı səslər kimi özündən sonra iz qoymuşdu. Zərifə çaşqınlıq içində qalmışdı. Özü də baş açma bilmirdi ki, bu necə titrəyib, nə cür tərpənişdir. Mənası nədir, niyə onu bu qədər dəyişdirib, nədən üzünün rəngi avazıyıb, niyə gözlərindəki qəm azalmır? Niyə eşitdiyi hər mahnıda, hətta şən, oynaq musiqidə də həzin notlar tapır? Oxuduğu hər şeirdə qəmli fikirlər görür? Niyə o, çoxları kimi sevinclə yox, qəmlə köklənib? Zərifə bunların heç birinin səbəbini tapa bilmirdi.

Dəyişmişdi. Ona elə gəlirdi ki, heç bir paltarı ona yaraşmır. Bişirdiyi yeməklərin heç birinin dadı yoxdur. Danışdıqları əhəmiyyətsiz söz yığındır.

Köhnə dostları, tanışları indi ona maraqsız görünürdülər. Onların söhbətlərində heç bir cəlbədici şey tapa bilmirdi. İşindən bezmişdi. İş yoldaşları onu təngə gətirmişdilər. Evdə boğulurdu, divarlar üstünə gəlirdi. Bakı başdan-başa boz rəngdən ibarət idi. Binalar, küçələr, maşınlar, insanlar bomboz rəngə bürünmüşdü.

Zərifəni cəlb edən, onu maraqlandıran, ürəyini açan heç nə yox idi. Bozluqlar içində özü də rəngsiz, duyğusuz boz bir varlığa çevrilmişdi. Özündən zəhləsi gedirdi. qaçmaq istəyirdi özündən – həmin boz varlıqdan. Ancaq haraya qaçaydı? Belə bir yer tanımırdı. Haraya qaçsa da təklik və kədər ondan əl çəkməyəcəkdi.

Bir yaz gecəsi ona hər şey məlum oldu. Bir yaz gecəsi onun saysız-hesabsız suallarına cavab tapıldı. Donunu soyunub, gecə köynəyini əyninə geyinəndə gözləri güzgüyə pərçimləndi. Güzgüdə onə ağappaq dərilə, incə qamətli, zərif bir qadın baxırdı. O, heç vaxt qadın gözəlliyi haqqında düşünməmişdi. Çılpaq qadın rəsmlərinə, heykəllərinə tamaşa edəndə nədənsə həmişə utanmışdı. Amma indi onun gözləri qarşısında gözəl və canlı bir əsər dayanmışdı – o, özünə sənətkar gözü ilə baxırdı. Qəribədir, illər boyu bu gözəlliyi duymamışdı. Hərdən rəfiqələri həsədlə ona deyirdilər: “Gözəlsən”. Lakin bu gözəlliyin nədən ibarət olduğu barədə o, əsla düşünməmişdi. Ər evinə köçdüyü on beş il ərzində Rəşid Zərifənin gözəl olduğunu bircə dəfə də olsun dilinə gətirməmişdi. O, Zərifəni sevdiyi qadın kimi heç zaman əzizləməmiş, ona hisslərini duydurmamışdı. O da soyuq və biganə ərinə öyrəşmişdi. Əslində Rəşid soyuq adam deyildi, onun biganəliyi yalnız Zərifəyə yönəlmişdi. Niyə? Axı onun təq-

siri nə idi? Nəyə görə tale onu belə ağır imtahana çəkmişdi? Cavab tapa bilmirdi.

Güzgüdə özünə dönə-dönə tamaşa etdi. Ürəyini əzabverici bir inciklik hissi bürüdü. Bu hissdə nə isə, qəribə, təhqiredici bir şey var idi. Birdən zövqsüz, ləzzətsiz, məhəbbətsiz keçən illərinə acığı tutdu. Birgə yaşadıkları ötən on beş ildən ona, demək olar ki, elə bir gözəl xatirə, şirin bir duyğu qalmamışdı. Saatlarla fikirləşsəydi də yadına belə bir şey düşməyəcəkdi. Onun həyatı adi, boz günlərdən ibarət idi. Onlar bir-birini əvəz etmiş, Zərifə də buna adət eləmişdi. Sanki elə belə də olmalı idi. Gündəlik qayğılar, uşaqların problemləri, mətbəx vurnuxmaları, qonaqlar, qohum-əqraba söhbətləri qarışmış illər ötdükcə, oğlanları böyüdükcə bu sakit, fərəhsiz ömrünə öyrəşmişdi. Yaxşı ki, xəstəxananın qaynar həyatı var idi. Buradakı gərgin iş ritmi başqa şeylər haqqında düşünməyə vaxt qoymurdu. Lakin işdən evə gələndə yenə süslük, biganəlik onu bürüyürdü.

Ay qaranlıq gecəni necə işıqlandırırsa, bu gecə də onun ürəyini eləcə işıqlandırır. Əvvəlki rahatlığını, təmkinini, ən başlıcası isə mütiliyini əlindən aldı. Əvvəlki Zərifənin yerində özünə oxşamayan, həyatını dəyişməyə can atan başqa bir Zərifə doğuldu. Bu dəyişiklik onun ürəyində ziddiyyətli fikirlər oyatmışdı. “Kaş bu gecə olmayaydı. Kaş mən soyunanda otaqda işıq sönmüş olaydı”, – deyər o, tez-tez özünü danlayırdı.

* * *

Səhər işdə kabinetini açıb içəri girəndə masanın üstündə bir dəstə nərgiz gördü. Bu, sözsüz ki, Aydının işi idi. “Bu gün hansı bayramdır?” – deyər fikirləşdi. Nə qədər cəhd etsə də, sualının cavabını tapa bilmədi. Birdən yadına düşdü ki, ad günüdür. Əvvəl onu gülmək tutdu, sonra təəccübləndi: “Necə olub ki, belə “tarixi hadisəni” yadımdan çıxarmışam?”

Dodağına acı gülüş qondu: “Çox elə lazımdır!” Zərifə əyninə ağ xalat geyindi. Sonra şkafdan güldan çıxarıb su ilə doldurdu, nərgizləri onun içinə yığdı. “Bu gün 35 yaşım tamam olur. Qocalıram”, – deyərək kədərlə düşündü. Elə bu vaxt Aydın içəri girdi. Sarışın saçları səliqəsiz halda alınına dağılmış Aydının yaşıl gözləri alışıb-yanırdı.

– Salam, Zərif.

“Zərif” sözünü o, özünəməxsus tərzdə elə mehribanlıqla, elə məhrəmanə dedi ki, Zərifənin dodağı qaçdı:

– Salam, Aydın.

– Ad gününü təbrik edirəm.

– Çiçəklərə görə çox sağ ol. Bəs sən dedi-qodudan qorxmursan?

– Kim nə biləcək? Sonrası da heç kim inanmaz ki, mənim kimi ciddi bir adam kiməsə gül bağışlaya bilər. – Aydın məzəli halda cavab verdi. Zərifə uğunub getdi. Onun gecəki bədbin əhval-ruhiyyəindən əsər-ələmət qalmadı. Xoş bir ovqat onu birdən-birə dəyişdirdi.

– Bu gün ad günüm olduğu özümün də yadımdan çıxmışdı. Bəs sən bunu yadında necə saxlamısan? – Güya ki, təəccüblə müsahibindən soruşdu. Cavabını əzbər bildiyinə baxmayaraq, Aydının etirafını yenidən eşitmək üçün diqqət kəsildi.

– Mənim yadımdan nə çıxıb ki? – Aydın bunu yavaşca dedi. Sonra işə keçib mizin arxasında oturdu: – Mənim yaxşı yaddaşım var, Zərif. Özü də sənə aid olan nə varsa, hamısını beynimə həkk eləmişəm. İstəsəm belə onları oradan çıxara bilmərəm.

– Belə de...

– Özü də bunları sən məndən də yaxşı bilirsən.

Zərifə cavab vermədi. Baxışlarını ondan yayındırmağa çalışdı. Amma Aydın onun baxışlarını tutdu:

– Niyə dinmirsən?

– Dəyişməmişən, Aydın. Adamlar var ki, yaşa dolduqca başqalaşırlar, xasiyyətləri dəyişir, amma sən necə idinsə, eləcə də qalmısan, – Zərifə söhbətin ciddi məzmun almasını istəmədi, həmişəki kimi sözlərinə zarafat donu geydirməyə çalışdı.

– Səhv edirsən, mən çox dəyişmişəm. Bircə sənə olan münasibətim dəyişməyib. Bunun da səbəbi sənsən. Həmişəki kimi gözəlsən, Zərif. Gündən-günə daha da gözəlləşirsən. İllər səndən yan ötür. Onlar sənə qıymaq istəmərlər. Vaxt ötdükcə sənə daha çox bağlanıram. Sən olmasan, yaşaya bilmərəm.

O, bunları birnəfəsə dedi. Zərifənin təəccüb qarışıq diqqətlə onu dinlədiyini görəndə cürətlənib sözüne davam etdi:

– Bilirsən bazar günlərindən necə acığım gəlir? Bütün günü bazar ertəsini səbrsizliklə gözləyirəm. Elə hey səni düşünürəm. Fikirləşirəm ki, səhər açılacaq, sən indicə qapını açıb içəri girəcəksən, ordan-burdan söhbət edəcəksən. Mən isə sakitcə sənə qulaq asacağam, eləcə heyranlıqla səndəki musiqini dinləyəcəyəm. Sən hərdən inciyib deyəcəksən: “Fikrin hardadır, axı söz danışıram”. Mən isə “Danış, qulaq asıram”, – deyəcəyəm. “Xeyr, daha danışan deyiləm”, – deyib acıqla otaqdan çıxacaqsan. sənənlə iki-üç kəlmə artıq danışa bilmədiyim üçün özümə acığım tutacaq. Bilirsənmi, Zərif, səni hamıya, hətta xəstələrinə də qısqanıram. Hərdən onlardan birinin yerində olmağı elə arzulayıram...

Aydın bunları birnəfəsə, sözünün kəsiləcəyindən qorxa-qorxa dedi. Elə bil Zərifənin ona qulaq asmayacağından, dediklərini ciddi qəbul etməyəcəyindən ehtiyat edirdi.

Zərifə onun xətrinə dəyməmək üçün nəzakətlə dedi:

– Danışma, Aydın, bizə belə sözlər danışmaq yaramaz. Nə uşağıq, nə də cavan. İkimiz də ailəli, yaşlı adamlarıq. Hisslərlə oynayan vaxtımız deyil.

Ancaq Aydın onu eşitmirdi. O, öz aləmində idi.

– Rəşid xoşbəxt adamdır. Sənin kimi qadınla ömür sürmək doğrudan da xoşbəxtlikdir. Mən ona həmişə həsəd aparmışam.

Zərifə Aydının sarışın qıvrım saçlarına, dümdüz burnuna, yaşıla çalan iri gözlərinə diqqətlə baxır, düşünürdü ki, bu adam ona necə də doğmadır, bütün doğmalarından, əzizlərindən daha yaxındır. Onun təlatümlü ürəyindən, orada fırtına qoparan hisslərindən, coşub-daşan duyğularından Aydın qəddər heç kəs xəbərdar ola bilməz. Yadına tələbəlik illəri düşdü. Ondan bir neçə kurs yuxarı oxuyan Aydının məhəbbətindən fakültədə hamının, elə Zərifənin özünün də xəbəri olsa da, o, cəsarət tapıb bu barədə Zərifəyə bircə kəlmə də deməmişdi. Onu hər yerdə addımbaaddım izləyən Aydının yaxınlaşıb ona söz deməyə, ürəyini açmağa iqtidarı çatmadı. Zərifə nişanlanandan sonra bir daha onu görmədi. İnstitutu bitirən Zərifə beş il heç yerdə işləmədi. Əvvəl münasib iş tapa bilmədi, sonra isə ailəyə, uşaqlara başı qarışdı.

O, yalnız beş ildən sonra, uşaqlarını bağçaya qoyub, ürək-dən sevdiyi həkimlik peşəsinə qovuşmaq üçün səylərə başladı. Nəhayət, axtarışları nəticə verdi. Zərifə heç özünün də gözləmədiyi halda şəhər mərkəzi klinikasına terapevt vəzifəsinə işə düzəldi.

Uzun illərdən bəri həsrətində olduğu ilk iş günü, sən demə, ona sürprizini hazırlayıbmış. Baş həkim ona işləyəcəyi şöbəni göstərəndən sonra şöbə müdirini təqdim edib:

– Tanış ol, bu Aydın Ömərövdür, – deyəndə Zərifə heyrətindən yerindəcə donub qaldı. Aydın isə özünü itirib əlindəki fincanı yerə saldı, fincan qırıq-qırıq oldu. Onların lal-dinməz dayanıb bir-birlərini süzdüyünü görəndə baş həkim qərribə tərzdə soruşdu:

– Siz tanışsınız?

Aydın tez özünü ələ alıb sevinclə:

– Biz tələbə yoldaşırıq, – dedi.

Baş həkim Zərifəyə işində uğurlar arzulayıb gedəndən sonra Aydın bir xeyli vaxt danışmağa söz tapmadı. Nəhayət, aralarındakı buzlu sükütu əritmək istədi. Amma demək istədiklərinin əvəzinə dilindən tamam ayrı sözlər çıxdı:

– Mən səni unutmamışam, Zərif.

Bu sözlə o, ürəyindəkilərin hamısını açıb dedi. Bunu gözləməyən Zərif, özünü itirib nə deyəcəyini bilmədi. Nəhayət, dilləndi:

– Mən ərdəyəm, Aydın, iki oğlum var.

– Bilirəm.

– Sən necə, evlənmişənmi?

– Bir oğlum, bir qızım var.

– Çox şadam.

Aydın ona uzun, nüfuzedicə nəzərlərlə baxdı. Elə baxdı ki, Zərifənin bədənindən üşütmə keçdi. Sonra Aydın kədərlə soruşdu:

– Xoşbəxtsənmi, Zərif?

Belə sual gözləməyən Zərifə özünü itirdi:

– Hə, xoşbəxtəm.

– Yanılmırsan ki? – Sualın qoyuluşu Zərifənin xoşuna gəlmədi:

– Sən mənim xoşbəxtliyimi istəmirsən? – deyə suala sualla cavab verdi.

– Əlbəttə istəyirəm. – Aydın bu sözləri könülsüz dedi. Səsinin ahəngindəki qeyri-səmimiliyi özü də, Zərifə də başa düşdü.

Tələbəlik illərində bircə dəfə də olsun kəlmə kəsməmiş iki köhnə tanış o gün xeyli söhbətləşdi. Sonra Aydın təzə həkimi şöbənin kollektivinə təqdim etdi. O gündən onların böyük dostluğunun təməli qoyuldu.

Aydın həssas, qayğıkeş və üzügülər adam idi. Savadlı olduğu qədər də sadə idi, bu cəhəti ona xəstəxana kollektivi arasında böyük hörmət qazandırmışdı. Ailəsinə, uşaqlarına qarşı diqqətçil olduğunu Zərifə ilk gündən hiss etmişdi.

Zərifəyə münasibəti isə heç nə ilə müqayisə oluna bilməzdi. Onun ən kiçik arzusunu, ən böyük xahişini belə elə sevinclə yerə yetirirdi ki, elə bil həyatının mənası bunları yerinə yetirməkdən ibarət idi. Onun üçün bayramlar ona görə əhəmiyyətli idi ki, həmin bayramlarda o, Zərifəni təbrik edəcəkdi, işə hamıdan tez gəlib aldığı çiçək dəstəsini xəlvətcə Zərifənin stolunun üstünə qoyacaqdı. Aydının təsəvvüründə dünyada Zərifədən gözəl, ondan ağıllı, ondan sevimli ikinci qadın yox idi. Zərifə ilə bağlı hər xırda şeyin, hər əhəmiyyətsiz hadisənin Aydın üçün böyük əhəmiyyəti var idi.

Birgə yaşadıkları illər ərzində Rəşiddən heç vaxt diqqət və qayğı görməyən Zərifə bəzən özünün dilə gətirməyə belə qorxduğu fikirlərini Aydının necə asanlıqla dilə gətirdiyini görəndə heyrətə gəlirdi. Onun qeyri-adi həssaslığı qarşısında mat qalırdı. Çətin anlarda, gözlənilməz məqamlarda Aydın elə təsəlli verə bilirdi!

Onlar özləri də bilmədən bir-birinə öyrəşmişdilər. Bu, elə-belə, ötəri bağlılıq deyildi. Hər ikisini birləşdirən bağlar möhkəm və davamlı idi. Aydın Zərifəni qul sədaqəti ilə, qərribə bir inadla, hətta çılgınlıqla sevirdi. Zərifə üçün isə o, ürək dostuna, qəlb sirdaşına çevrilmişdi.

Birdən ötən gecədəki kimi sonsuz kədər yenidən Zərifəni bürüdü. Həmin bədbin əhval-ruhiyyə yenidən varlığına sarıldı. Elə bil havası çatışmadı, nəfəsi daraldı, oturduğu yerdən qalxıb narahatlıqla otaqda gəzişməyə başladı. Yenidən masanın arxasına keçib başını əlləri arasına aldı. Onun bu halı Aydının nəzərindən yayınmadı.

– Sənə nə olub, Zərif? – dəyə narahatlıqla soruşdu.

– Mənə nə olub? – Zərifə təəccüblə soruşdu. Elə soruşdu ki, sanki sualı özünə verirdi. Bir an düşünüb, kədərlə:

– Yaz gəlib, Aydın, – dedi. Elə dedi ki, sanki yaz girməməli idi, onun gəlişi ilə nə isə xoşagəlməz bir şey baş vermişdi.

– Yaz gəlib? – Aydın qərribə nəzərlərlə onu süzdü. Sonra isə gülümsədi. – Bu ki, əladır!

– Baxır kimdən ötrü. – Zərifə mənalı tərzdə ona baxdı, daha heç nə deməyib əynindəki ağ xalata soyunub asılıqandan asdı. Sonra isə evə getmək üçün yır-yığış etməyə başladı. Aydın dinməzəcə oturub baxışları ilə onu müşayiət edirdi. Nəhayət, Zərifə qapıdan çıxanda onun arxasınca söz atdı:

– Yazdan xoşun gəlmir, amma özün yaz havası kimi tez-tez dəyişirsən.

Qapı örtüldü, Zərifə ona cavab vermədi.

* * *

Bu dəfə o, adəti üzrə evə yox, yaxın rəfiqəsi Səbinəgilə yollandı. Uşaqları bağçadan götürməyə hələ iki saat vaxtı var idi.

– Zərifə xala gəlib! Zərifə xala gəlib! – Səbinənin qızı Gülnar sevinclə özünü onun üstünə atdı.

Dəhlizdəki səs-küyü eşidib mətbəxdən çıxan Səbinə rəfiqəsinin gəlişindən məmnun oldu. Amma bir azdan Zərifənin pəjmürdə halından, pərişan görkəmindən narahat olub tez Gülnarı öz otağına ötürdü.

– Dayan, uşağın gəlinciyi qaldı, – deyə Zərifə aldığı hədiyyəni Gülnara verdi, uşağın üzündən öpüb qonaq otağına keçdi. Səbinə soruşdu:

– Sənə nə olub? Olmaya Rəşidlə dalaşmısan?

Zərifə başını buladı.

– Bəs onda nə olub? Düzünü de.

Bir himə bənd olan Zərifə rəfiqəsinin səmimi narahatlığından kövrəldi. Divanın döşəkcəsinə üzünü sıxıb hönkürdü. Səbinə özünü itirib nə edəcəyini bilmirdi. Nigaranlıq qarışmış həyəcanla, səbirsizliklə Zərifənin haçan toxtayacağını gözləməkdən başqa çarəsi qalmadı. O, Zərifənin saçlarını sığallayıb, onu sakitləşdirməyə çalışırdı. Nəhayət, Zərifə sakitləşib divanda oturdu.

- Tez ol, danış, – deyə Səbinə əmr etdi.
- Bilsən necə bədbəxtəm!
- Nə? Nə dedin? – Səbinə heyvətlə ona baxır, eşitdiklərinə inana bilmirdi. – Sən nə danışırısan?
- Rəşid mənə sevmir, Səbinə. – Bu sözləri o, xəcalət çəkəçəkə, utana-utana dilindən çıxardı.
- Bunu sənə kim dedi? Hər deyilən sözə inanmaq acizlərin işidir.
- Səbinə, mən bilmədiyim şeyi danışmaram, dediklərim həqiqətdir. Rəşid Asya adlı bir qadınla yaşayır.
- Səbinə eşitdiyi xəbərdən elə sarsıldı ki, deməyə söz tapa bilmədi. Sonra isə inamsızlıqla:
- Ola bilməz! – deyər qışqırdı. Amma Zərifənin üzünün ifadəsini görüb qəhərləndi:
- Bunu haçan bilmisən?
- Üç ildir.
- Nə? Üç ildir bilirsən? – Heyvətdən Səbinənin gözləri alacalandı. – Amma mənə indi deyirsən? Sonra da deyirsən ki, dostuq. Belə dostluq olar?
- Zərifənin arıqlayıb solğunlaşmış, amma bundan daha da zərifləşmiş sifətinə baxanda onun acığı dərhal soyudu. – Üç ildə bu boyda dərdi tək çəkmisən?
- Deməli şeydir ki? – Zərifənin səsi titrədi. – Deyib etiraf etməlisən ki, sənə yerini başqa birisi tutub? Sən artıq sevil-mirsən, arzulanmırsan, lazımsız əşya kimi bir şeyə çevrilmisən? Təsəvvür edirsənmi, Səbinə?
- Aman Allah, sənə kimi qadını kiminləsə dəyişmək olarmış! Rəşid nəyə görə belə etsin axı? – Səbinə heç cür sakitləşə bilmirdi. – O Asya dediyin gözəldir?
- Səbinə bu sualı elə verdi ki, sanki cavabında “yox” eşitmək istəyirdi.
- Hə.
- Cavab onu çətin vəziyyətə saldı:

– Yəqin tək yaşayır, eləmi? – Səbinənin səsi titrədi.

– Elədir.

– Onu hardan tapıb?

– Bir yerdə işləyirlər.

– O da mühəndisdir?

– Hə.

– Aydın məsələdir. Tək qadındır, yəqin işi-gücü bəzənib-düzənib Rəşidin qabağında fırlanmaqdır. Sənin kimi əyninə köhnə bir xalat keçirib gününü mətbəxdə keçirmir ki! – Səbinə ciddi-cəhdlə vəziyyətdən çıxış yolu axtarır, onu doğurmuş şəraiti öyrənməyə çalışırdı. O, dostuna təskinlik vermək istədi:

– Bir özün fikirləş də. Kişi üçün hansı qadına yaxınlaşmaq xoşdur? Sənin kimisinə? Səhərdən axşama kimi bişirib-düşürürsən, gecə kişi yanına gələndə isə deyirsən ki, “yorulmuşam”.

– Eh, bəxtəverlikdən danışırsan. O, heç yanıma gəlir ki? – Zərifə qəhərini güclə uddu.

– Deməli, onu özünə cəlb edə bilməmişən. Şərt gözəllikdə deyil, əzizim, gərək kişini özünə bağlaya biləsən. Mən sənin kimi gözəl deyiləm. Amma di gəl ki, Asim mənsiz bircə gün də yaşaya bilməz. Qulaq as, bu gündən mənim dediyim kimi edəcəksən...

Səbinə nə isə danışırdı, ona məsləhətlər verir, nə isə öyrədirdi. Özü də elə söylə, elə ürəklə öyrədirdi ki, guya bu dərslərdən sonra Rəşid mütləq Zərifəni sevəcəkdi, Asyanı atıb yənidən onun yanına qayıdacaqdı. Zərifə acı-acı güldü. Üç il əvvəl bəlkə də rəfiqəsinin məsləhətlərinə əməl edərdi, amma indi gec idi. Üç il əvvələ kimi hər şey başqa cür idi. Zərifə öz sakit, burulğansız həyatını yaşayırdı. Ev, ailə, övlad qaygıları içində şəxsi səadət, diqqət və məhəbbət kimi anlayışlardan uzaq idi. Öz adi həyat tərzinə öyrəşmişdi. Üç il əvvəl hardansa əsən amansız rüzgar onun rahatlığını pozdu, hər şeyi dəyişdi.

Bir dəfə işdən sonra Aydın ona yaxınlaşdı:

– Sənə bir söz deyəcəyəm. Ancaq söz ver ki, onu ürəyinə salmayacaqsan.

Aydının tonu Zərifənin xoşuna gəlmədi. Onun nə isə xoşagəlməz bir şey deyəcəyini başa düşüb səbrlə gözləməyə başladı.

– Bax ha, özündən çıxmamalısan. Bu, həyatdır. İnsan hər şeyə hazır olmalıdır.

Onun təkini Zərifəni hövsələdən çıxardı:

– Ürəyimi üzmə, de görüm nə demək istəyirsən?

– Mən deməyə də bilərdim. Amma özgələrdən eşitmək-dənsə, məndən eşitməyin yaxşıdır.

Zərifə daha özünü saxlaya bilmədi:

– Mus-mus deyincə, Mustafa de, daha səbrim daraldı.

– Yaxşı, diqqətlə qulaq as. Rəşidin sevdiyi başqa bir qadın var.

– Nə? – Zərifə qəfil zərbə almış adamlar kimi müvazinəti ni itirdi. Yıxılmamaq üçün tez stula çökdü. – Nə dedin? Rəşidin sevdiyi qadın var? – O, var gücü ilə bağırdı. Aydın onun dəhşətdən dəyişmiş sifətini görüb dediyinə peşman oldu. Lakin artıq söz deyilmişdi.

– Sən yalan danışırısan! Bizim xoşbəxtliyimizə həsəd apardığına görə bunu uydurmusan. İstəyirsən bu yolla Rəşidi mənim gözümdən salasan.

Aydın bu ittihamlara davam gətirə bilməyib dedi:

– Mənin haqqımda nə düşünürsən, öz fikrindir. Amma mən sənə ancaq həqiqəti dedim. Həqiqət isə acı olur. Qadının adı Asyadır, bir yerdə işləyirlər.

– Niyə bizim aramızı vurmaq istəyirsən? – Zərifənin gözləri yaşla dolu idi. Bunu görəndə Aydın daha heç nə deməyib otağı tərk etdi.

Həmin hadisədən sonra Zərifə bir həftə işə çıxmadı. Bir həftə sonra xəstəxananın pilləkənlərində onunla üz-üzə gələn Aydın Zərifənin soluxmuş bənizini, qəmli gözlərini görəndə:

– Məni bağışla, Zərif, – dedi. – Gərək sənə deməyəydim. Özüm də bilmədən qəlbinə yara vurdum.

Zərifə təmkinini pozmadı:

– Aydın, sən pislik etməmişən. Yalan içində yaşamağımı müşahidə etmək pislik olardı. Səndən bir xahişim var, Asyanın evininin yerini mənə nişan ver. Qoy öz gözlərimlə görüm.

Bu, xahişdən çox, əmrə bənzəyirdi. Aydının razılaşmaqdan başqa çarəsi qalmadı. Ünvanı Zərifəyə verdi, evin harada yerləşdiyini təfərruatı ilə ona izah etdi. Üzü pörtmüş, gözlərinə qan çilənmiş Zərifəyə yazığı gəldi. Onu heç belə çarəsiz, ümitsiz görməmişdi. Zərifəni bu hala o salmışdı. Bu əzablı hiss onu incitsə də oyunu axıra çatdırmaq qərarına gəldi:

– Bu gün Asyanın doğum günüdür. Çox güman ki, bir yerdə olacaqlar:

Zərifə uşaqları bağçadan götürməyi qonşusu Sahibə xaladan xahiş edib axşam saat 6-da Aydının nişan verdiyi həmin ünvanı axtarıb tapdı. Evin üzbuzündəki xiyabanda salxım söyüdü kölgəsindəki skamyada oturub gözləməyə başladı. Xoşbəxtlikdən çox gözləməli olmadı. Yarım saat sonra Rəşidin gül dəstəsi ilə taksidən düşüb həmin bloka girdiyini görəndə Zərifə ildırım vurmuş kimi bir xeyli yerindən tərpanə bilmədi. Nə etməli olduğunu dərk edəcək halda deyildi.

Nəhayət, ayaqlarını arxasınca sürüyə-sürüyə evə qayıtdı.

Birdən öz-özünə acığı tutdu. “Bəlkə ora Asyanın evi deyil? Bəlkə Rəşid qohumlarından birini təbrik etməyə gedib?” Şübhələr ona aman vermirdi. Sonra nə fikirləşdisə, Rəşidin stolunun siyirtməsindən onun telefon kitabçasını tapıb Asyanın telefonunu axtarmağa başladı. “İ” hərfi olan bölmədə “İsmayılova Asya” sözlərini oxuyub nömrəni yığdı. Dəstəyi qadın götürdü. Zərifə güclə özünü ələ alıb sakit, təmkinli səslə:

– Rəşid lazımdır, – dedi.

– Bu dəqiqə. Rəşid, səni istəyirlər.

– Allo! – Rəşidin səsini eşidəndə dəstək Zərifənin əlindən düşdü.

Həmin hadisədən sonra Zərifə sındı. Bu sınmaq onunla nəticələndi ki, o, tamamilə özünə qapandı. Rəşidə bircə kəlmə də demədi, bunu ona bildirməyi özünə ar sandı. “Qoy elə bil-sin ki, mənim heç nədən xəbərim yoxdur”, – deyə fikirləşdi. Lakin o gündən yataq otağındakı qoşa çarpayıları ayırdı. Ən təhqiredici bu idi ki, Rəşid onları niyə ayırdığını Zərifədən soruşmadı da. Deyəsən buna heç fikir də vermədi.

* * *

Zərifə yenicə hamamdan çıxmışdı. Nazik gecə köynəyində güzgünün qabağında dayanıb yaş saçlarını darayırdı. Uzun, şabalıdı saçlarını dəsmalla bir xeyli qurulayıb çiyinlərinə atdı. Rəşid divanda uzanıb oradan arvadına tamaşa edirdi. Birdən yuxudan ayılan kimi oldu: elə bil Zərifəni ilk dəfə görürdü. Bu fikirdən tutulan kimi oldu. Amma arvadının varlığını deyəsən doğrudan da unutmuşdu. Bir evin içində iki yad kimi dolanırdılar. “Hə”, “Yox”dan başqa son vaxtlar Zərifədən ayrı söz eşitmirdi.

– Evə bir şey lazımdır? – Rəşid bunu danışmaq, bir söz demək xatirinə dedi. Dediynə də peşman oldu. Onsuz da evin bütün ağırlığı Zərifənin üstündə idi. Bir şey lazım olsa da, Zərifə ona deməyəcəkdi.

– Yox.

– Bazara getmək lazımdır?

– Getmişəm.

– Mən sabah da işdə olacağam.

– ...

Sabah bazar günü idi. “Sabah da işdə olacağam” o demək idi ki, Rəşid gününü yenə də Asyanın evində keçirəcək.

Zərifənin etinasızlıqla saçlarını daramaqda davam etdiyini, onu sorğu-suala tutmadığını görəndə Rəşidin arvadına acığı tutdu: “Vecinə də deyil”. Sonra işə Asyanı gözləri önündə canlandırdı. Asya onu büsbütün ram etmişdi. Zərifədən elə

soyutmuşdu ki, buna bəzən özü də təəccüb qalırdı. Axı Zərifəni sevib evlənmişdi. O, heç də pis həyat yoldaşı deyildi. Zərifəyə tamaşa edə-edə onu Asya ilə müqayisə etdi. Hər ikisi gözəl idi. Amma Asya onu daha çox cəzb edirdi. Onun cazibəsi qarşısında Rəşid heç vaxt belə sakit dayana bilməzdi. O, üzünü divara çevirib gözlərini yumdu.

Zərifə güzgüdə bunu gördü. Özünü heç vaxt belə təhqir olunmuş, alçalmış hiss etməmişdi. Amma incikliyini bildirməmək üçün soyuqqanlıqla dedi:

- Uşaqları niyə soruşmursan?
- Demirdin rayona göndərəcəksən?

Vəssalam. Bununla da onların dialoqu bitdi. Bu, kəsülü olmadıqlarını bir-birinə sübut etmək üçün deyilən növbətçi sözlər idi.

Üç gün idi ki, Zərifə uşaqları rayona yay tətilinə, anasıgilə yollamışdı. Amma bu üç gündə Rəşid bir dəfə də maraqlanmamışdı ki, onlar haradadır, Zərifə onları kiminlə yola salıb. Son vaxtlar ərinin etinasızlığına məəttəl qalırdı. Bəzən onun uşaqları sevdiyinə də şübhə edirdi. Uşaqlarla oynamaqla, məşğuliyyətləri ilə maraqlanmaqla arası yox idi. Elə buna görə də analarına qarşı mehriban olan, ərköynlüklərindən qalmayan Raminlə Çingiz atalarından çəkinirdilər. Onların arasında gözəgörünməz bir pərdə var idi. Oğlanları atalarının evə gec gəlməsinə və yaxud evdə gecələməməsinə adət etmişdilər, bunu adi hal kimi qəbul edirdilər. Bu, onu bəzən narahat edirdi, ata-övlad münasibətlərinin həddindən artıq soyuqluğu ona əzab verirdi, amma nə edə bilərdi?

Ərinin etinasızlıqla dediyi “Demirdin rayona göndərəcəksən?” sözlərini eşidən Zərifə daha heç nə demədi. İşığı söndürüb yavaşca çarpayısına uzandı. Amma yata bilmədi – yuxu gözlərindən qaçaq düşmüşdi. Acı fikirlər yenə beynində doluşmağa başladı. O, başdan-ayağa kimi tarıma çəkilmişdi. Bu vaxta kimi əhəmiyyət vermədiyini əzablı bir duyğu vücuduna

sarılmışdı. Öz-özündən utansa da, həya etsə də ürəyində etiraf etdi: tumar istəyirdi, əzizlənməyə, oxşanmağa ehtiyac duyurdu. Ötən illər boyu o, əsl məhəbbətin nə olduğunu bilməmişdi, kişi nəfəsini doyunca hiss etməmişdi. Zərifəyə ən çox əzab verən yaşı idi. O gecə özünü güzgüdə görəndən bəri tez-tez yaşı haqqında düşünürdü. 35 yaşında hər qadın öz gənclik təravətini saxlaya bilmir. Kim bilir, bəlkə də 2-3 ildən sonra onun bu gözəlliyindən əsər-ələmət də qalmayacaq.

“Ailə həyatı mənə Rəşidlə bağlı nə qədər həyəcanlar, nə qədər əzablar gətirdi. Mənim seçimim düz olmadı. O, məni heç vaxt sevməyib, bundan sonra da sevməyəcək.” Bu fikir onun beynində ölüm hökmü kimi səsləndi. Birdən “Mən sənə xəyanət edəcəyəm. Sən buna layiqsən, Rəşid! Səndən intiqam almaqla öz mənliliyimi təhqir olunmaqdan xilas edəcəyəm”, – deyə qətiyyətlə özünə söz verdi. Bir qədər sakitləşən kimi oldu. Bu fikir ona qərribə bir yüngüllük gətirdi, haçan yuxuya getdiyindən xəbəri olmadı.

* * *

– Sən bu gün həmişəkindən də gözəlsən, Zərif. Sənə nə olub?

Həkimlər şöbə müdirlərinin gündəlik tapşırıqlarını alıb kabinetlərinə dağılışandan sonra Aydın bu sözləri deməkdən ötrü Zərifəni yanına çağırtdırmışdı.

– Yaz gəlib, Aydın. – Zərifə mənalı tərzdə gülümsədi. Sonra işə əlavə etdi. – Adam heç işə gəlmək istəmir. Elə dincələrdim...

– Sən dincələndə yanında olmağı necə də arzulayırdım... – Aydın bu sözləri onun xətrinə dəyməkdən qorxa-qorxa dedi. Amma Zərifə hirsələnmək əvəzinə güldü:

– Pis fikir deyil. Bəlkə doğrudan da bir yerdə dincələk?

Aydın qulaqlarına inanmadı. Heyrət dolu gözlərlə ona baxdı. Zərifənin yanaqları allandı. Birdən-birə dilindən çıxan sözlər onu öz gözündən saldı, başqalaşdırdı. Amma Aydının

gözlərində qəribə bir işıltının doğulduğunu görüb “oyunu” davam etdirmək qərarına gəldi.

– Bir gün səninlə olsam neynərsən? – Zərifə rola girmişdi.

Aydının söz danışmağa, cavab verməyə iqtidarı çatmadı. O, köynəyinin yaxasını açıb dərindən nəfəs aldı. Alnında əmələ gəlmiş tər damcılarını yaylığı ilə silib Zərifəyə uzun, qəribə bir nəzər saldı. Zərifə bu baxışların mənasını anlamadı. Onlarda inciklik, yazıqlıq, nifrət bir-birinə qarışmışdı: “Mənim yüngülbeyinliyimə lağ etdi”. Zərifə bu fikirdən vicdan əzabı çəkdi. Amma rolunu sona kimi oynamaq qərarına gəldi. Pəsdən oxuya-oxuya otaqdan çıxdı:

*Gözlərin aldı məni,
Kəməndə saldı məni.
Getmə, getmə, gəl gözəl yar,
Getmə, getmə, gəl.
Qurbanam xan gözünə,
Nazla baxan gözünə,
Yenə sürmə çəkmisən
Evlər yıxan gözünə.*

Bilirdi ki, Aydının bu xalq mahnısından xoşu gəlir.

Zərifə xəstələrini yenicə qəbul edib qurtarmışdı ki, baş tibb bacısı Məleykənin qaça-qaça Aydının kabinetinə tərəf getdiyini görüb narahat oldu:

– Nə olub? – deyə Məleykədən soruşdu.

– Doktor Ömərovun ürəyi tutub.

Zərifə həyəcanla özünü içəri atanda bir neçə həkimi burada gördü. Aydını taxta uzandırmışdılar. Onun rəngi avazı olmuşdu, bayaqkı şən əhval-ruhiyyəli adamdan əsər-ələmət qalmamışdı. Məleykə onun qoluna iynə vurdu, sonra dərman içirtti.

Bir azdan Aydının halı yaxşılaşanda hamı bir-bir otaqdan çıxdı. Zərifə isə içəridə ayaq saxladı.

– Sənə birdən-birə nə oldu? – deyə günahkar tərzdə soruşdu. Sanki onun bu halına Zərifə bais olmuşdu.

– Mənimlə bir də o cür zarafat eləmə. – Aydının bu bir cümləsində hər şey var idi. Bu bir cümlə Zərifəyə qarşısındakı adamın bütün varlığını, ürəyinin bütün duyğularını açıb göstərdi. Bu sözlərdə yalan və qəlp ola bilməzdi. Aydın onu sevdininə bundan böyük sübut nə ola bilərdi? Onu bu vaxta kimi heç kəs, heç vaxt belə güclü məhəbbətlə sevməmişdi. Lakin bu fikir onu sevindirmədi, əksinə, ürəyinə həzin bir kədər yayıldı. “Qəribədir, mən Rəşidi sevirəm, Rəşidsə Asyaya vurulub. Aydın məni sevir, mənə ona qarşı etinasızam. Niyə belə olsun axı? Dünyanın qəribə işləri var, sən sevdinin səni sevmir, səni sevəni sən sevmirsən. Görəsən həyat niyə belədir? Rəşid məni Aydın qədər sevsəydi, həyatım bu qədər əzablı, bu qədər iztirablı keçməzdi. Bəs niyə başqasını sevən biri ilə ömür sürməlisən? Bilə-bilə ki, o, səni sevmir, addımbaşı sənə xəyanət edir, buna dözməlisən? Qadınsan deyə hər şeyə göz yumub ismətini, namusunu qorumalısan? Bəs Asya? Onun isməti yoxdur? Eh, keçdin yenə Asyanı tənqidə. Bəs o insan deyil? O sevə bilməz? Neynəsin ki, qismətinə evli kişi çıxıb. Eh, ay Aydın, sən heç olmasa arxayınsan ki, arvadın aydan arı, sudan durudur. Nə olsun ki, onu sevmirsən. Axı həyat tək cə məhəbbətdən ibarət deyil. Həyat etibar, vəfa, sədaqətdir. Bunlar olmayandan sonra yaşamağın nə mənası?”

Birdən Aydınə yazığı gəldi, ürəyində şəfqətli bir nəvaziş hissi doğuldu. Ona nə isə xoş bir söz demək, ürəyini ovutmaq, təsəlli vermək istədi. Yavaşca dedi:

– Zarafat etmirəm, mənə diqqətlə qulaq as. Sən məni çağıran kimi görüşünə gələcəyəm. Düz sözümdür.

* * *

Zərifə sonsuz həyəcan içində çırpınırdı. Fikirləşməkdən beyni şişmişdi. Qarşıda onu gözləyən imtahanın sürətlə yaxın-

laşdığını, cəmi bir neçə saatdan sonra çoxdan bəri qorxa-qorxa, həm də qəribə bir maraqla gözlədiyi görüş vaxtının gəlib çatacağını düşündükcə ürəyinin döyüntüləri artırdı. Gərginlikdən başının damarları gərilmişdi. Gicgahlarında qan zərblə vururdu. Əsəbi və qərarsız hərəkətlərlə boş yerə vurnuxmaqdan bezmişdi.

Bir neçə saatdan sonra onun həyatı dəyişəcəkdi: ya yaxşılaşsa, ya da pisləşsə doğru dəyişəcəkdi. Nə olacaqdı, nə baş verəcəkdi, bunları demək indi çox çətin idi. Amma bir şeyə şübhə yox idi ki, əvvəlki ürək rahatlığı, qəlb sakitliyi onu həmişəlik tərک edəcəkdi. Həmişəki Zərifə daha olmayacaqdı: təmiz, saf, namuslu Zərifə.

Bu görüş adı görüşlərdən deyildi. Ərli qadınla evli kişinin görüşündə nə isə təhqiredici bir şey var idi. Əslində bu, xəyanətdən başqa bir şey deyildi. Bu gün Zərifə bilə-bilə, qərarının nə dərəcədə düzgün olub-olmadığını dərk edə-edə ağıllığın hökmü, ürəyinin tələbi ilə Rəşidə xəyanət edəcəkdi. Nəhayət, ondan qisas alacaq, illər boyu çəkdiyi əzabların, ağrıların heyfəni çıxacaqdı.

Bir həftə idi ki, Zərifə bu görüşə hazırlaşır. Bir həftə idi ki, onun ağıllığı ilə ürəyi bir-biri ilə döyüşürdü. Ağıllığı onu bu görüşdən çəkindirməyə çalışır, səhvini, qəbahətini, atacağı addımın yanlışlığını başa salır, ürəyi isə əksinə, ona şirin vədlər verir, başgicəlləndirici sözlər pıçıldaırdı. O, qarşıda şirin bir görüşün, gözəl bir əyləncənin olacağını vəd edirdi. Əslində onu bu görüşə məhəbbətsiz, sevgisiz keçən illər çoxdan hazırlamışdı. Zərifə sevgiyə təşnə idi, əsl istəyə, ürəkdən gələn, qəlbə nüfuz edən dərin hisslərə möhtac idi. Əslində ürəyinin dərinliklərində Rəşidi qınamırdı. Hər şeyə səbəb sevgi idi. Rəşid Asyanı sevirdi. Bunu Zərifəyə hiss etdirməməyə çalışsa da, o, qadın həssaslığı ilə Rəşidin ondan soyumağının əsl səbəbini bilirdi.

Rəşidin məhəbbətini qazana bilmədiyinə görə özünə nifrət edirdi. Ərinin ürəyini ələ almaq üçün çox vasitəyə əl atmış, lakin hamısı uğursuzluqla nəticələnmişdi. Nəhayət, hər yerdən, hər şeydən əli üzüləndən sonra taleyi ilə barışmaqdan başqa qeyri əlacı qalmamışdı. Qısqanclıq adlı şeytan ürəyinə girəndən sonra isə ərindən qisas almaq qərarına gəlmişdi. Son vaxtlar Rəşid Asyanın yanında olanda qisas alacağına özünə qətiyyətli söz verirdi. Düşünürdü ki, xəyanət etsə, bəlkə də bu qədər əzab çəkməz. Atılmış, tərklənmiş, unudulmuş qadın olmaqda təhqiredici nə isə var idi. Bu hissə ona elə əzab verirdi ki, bəzən özünə ölüm arzulayırdı. Belə yaşamaq çətin idi, ruhundakı daimi fırtına onu bezdirmişdi. Amma fikirləşəndə ki, yoxluğu Rəşidi nəinki yandıracaq, əksinə, əl-qolunu açacaq, nəhayət, Asya ilə kəbin kəsdirə biləcək, ölüm barədə yox, xəyanət haqqında düşünürdü. Fikirləşirdi ki, xəyanət etsə, Rəşid Asyanın qucağında xumarlananda o, daha əvvəlki kimi acı göz yaşları axıtmaz, ürəyində təsəlli tapar ki, özü də kiminləsə olub.

Zərifəyə elə gəlirdi ki, bu görüş Aydını ötrü bəlkə də kiçik bir təsəlli, bir baş sığallama olacaq. Onu bu qədər sevən, yolunda hər cür fədakarlığa hazır olan bu adamın ürəyinə həmin görüş xoş bir sərincik yayacaq. Bəzən Zərifə qorxu içində düşünürdü ki, bu görüşdən sonra Aydının gözlərində adilşəcəkdir, zirvədən aşağı diyirlənəcəkdir, onun üçün həyatdakı adi qadınlardan birinə çevriləcəkdir. O, bunu istəmirdi. Aydının gözündə adilşməkdən qorxurdu. Bunun xudpəsəndlik olduğunu bilsə də, Aydını ona olan məhəbbətinin azalmasını istəmirdi. Lakin görüşdən sonra Aydın ona möhkəm bağlana da bilirdi. Zərifəyə əli çatandan sonra daha da çılğınlaşa bilirdi. Zərifəni ən çox qorxudan da elə bu idi.

...Zərifə ərinin açılmamış yatağına baxdı: ötən gecə də gəlməmişdi. Qısqanclıq gürzə kimi yenidən ürəyində baş qaldırdı. Ağır düşüncələr içində geyinib evdən çıxdı. Təyin olunmuş vaxta hələ çox qalırdı. Ona görə də küçələri dolaşmağa başladı.

Özünü ağır bir cinayətə hazırlaşan adam kimi hiss edirdi. Zərifəyə elə gəlirdi ki, küçədən ötənlərin hamısı ona baxır, ürəyindən keçənləri gözlərindən oxuyur, şərəfsiz hərəkətinə görə onu ittiham edirlər. Keçirdiyi sonsuz həyəcandan sifəti pörtmüşdü. “Bəlkə getməyim?” - deyə fikirləşdi, lakin birdən Aydını gözləri önündə canlandırdı. Onun nə hala düşəcəyini təsəvvür edəndə həmin fikirdən daşındı. Bu zarafat ona baha başa gələ bilirdi. Yox, getməli idi, artıq qərar qəbul edilmiş, ox yayından atılmışdı.

Ürəyindəki ittihamçı elə hey xatırladırdı: “Sən uçurum qarşısında, pozğunluğa doğru gedirsən”. Ərlərinə xəyanət edən pozğun qadınlara həmişə nifrət etmişdi. İndi özü onlardan birinə çevrilirdi. “Pozğun”. Bu söz onu diksindirirdi. Deməli, bu gündən etibarən əvvəlki ismətli, namuslu Zərifə öləcək, onun yerində başqa bir Zərifə doğulacaqdı. Birdən Aydının dünən ona dediyi sözlər yadına düşdü: “Mən səndən çox şey istəmirəm, Zərif, bircə saat yanımda ol. Eləcə əllərini əllərimə alıb gözlərinə tamaşa edəcəyəm. Mənə daha heç nə lazım deyil”.

“Doğrudanmı Aydın məni bu qədər sevir? Axı nəyə görə? Hansı cəhətim məni ona bağlayıb? Bu, adi bağlılıq, adi məhəbbət deyil. O, mənə pırə sitayiş edən kimi səcdə edir. Məhəbbətini sınamağa ehtiyac varmı? Axı bir il deyil, on il deyil.” Bu fikirlər onu bir qədər sakitləşdirdi. Lakin onun ardınca şübhə dilə gəldi: “Aydının əvvəllər yerin dibindən qaynayan bulaq kimi sakit məhəbbəti son vaxtlar təlatümlü, fırtınalı dənizə çevrilib. Bu, səni qorxutmurmu?”

* * *

Onların görüşəcəkləri ev Bakının mərkəzindəki sakit məhəllələrdən birində, dar dalanda yerləşirdi. Bura Aydının böyük qardaşının evi idi. O, ailəsi ilə üç illiyə xaricə işləməyə getmişdi. Aydın hərdən bura gəlib evə baş çəkirdi. Zərifə bunu bilirdi. Qorxa-qorxa, arxasınca gələnin olub-olmadığını yoxlaya-yoxlaya, atdığı addımın yalnışlığını, etdiyi hərəkətin

ağılsızlığını bir daha dərk edə-edə binanın birinci blokunun ikinci mərtəbəsinə qalxdı.

Zəngi çalmaq istəyəndə qapı yavaşca açıldı: Aydın qapının ağzında dayanmışdı. Onun bütün görkəmindən elə bəxtiyarlıq, elə özündən razılıq yağırdı ki, bu, nədənsə Zərifəni hirsələndirdi. Onsuz da əsəbi olan Zərifənin kefinə elə bil soğan doğradılar. Lakin bunu hiss etdirməməyə çalışdı. Salam verib içəri keçdi.

– Sən gəldin? Sən gəldin? – Aydın gözlərinə inanmırmış kimi sevinclə bu sözləri təkrar edib onun çiyinlərini qucaqladı. Aydının belə tez, belə üzlü halda ona yaxınlaşması Zərifənin xoşuna gəlmədi.

– Dayan, neynirsən? – dartınıb onun əllərindən xilas oldu. Divara söykənib soyuq baxışlarla əvvəl Aydını, sonra isə otağı nəzərdən keçirdi.

Stolun üstündəki güldandakı qızılıgüllərin ətri otağı bürümüşdü. Boşqablarda armud, qoz ləpəsi, badam içi qoyulmuşdu. “Gör nə canfəşanlıq edib”, – deyə fikirləşdi. Nədənsə bunlar Zərifəni hövsələdən çıxardı. Ümumiyyətlə, bu mənzilə qədəm qoyduğu andan hər şey onu cin atına mindirirdi. Atdığı addımın ağılsızlığını yalnız indi bütün dərinliyi ilə anladı. Özünə də, Aydını da bərk acığı tutdu. Gəldiyi cəmi bir neçə dəqiqə idi, amma o, getmək, onun üçün qurulmuş bu könüllü cələdən təcili qurtulmaq barədə düşünürdü.

– Niyə ayaq üstə durmusan? Keç otur. – Aydın mehribanlıqla dilləndi.

– ...

– Niyə danışmırsan? Yoxsa gəldiyinə peşman olmusan?

– Əlbəttə peşman olmuşam. Özümdən zəhləm gedir, Aydın. Gör nə ağılsız iş tutmuşam. – Zərifə boğuq səslə cavab verdi.

– Gəl ürəyini üzmə, qanını qaraltma, – Aydın onu ərklə, məhrəmanə tərzdə divanda oturdub çəkmələrini soyundurdu, yumşaq məs geyindirdi. Sonra isə yalvarıcı tərzdə dedi: – Xahiş edirəm, stolun arxasında otur.

Zərifə könülsüz halda onun dediyinə əməl etdi. Aydın sevincək halda konyak şüşəsinin qapağını açıb ondan badələrə süzdü. Birini Zərifənin, o birini isə özünün qabağına qoydu. Bu da Zərifəni özündən çıxardı: “Elə bilir şərab içməkdən çox elə xoşum gəlir.”

– Mən içməyəcəyəm, – Zərifə qətiyyətlə badəni kənara itələdi.

Aydın elə təəccübləndi ki, sanki Zərifə hansısa bir taleyikli məsələnin həllindən yayınırdı:

– Nə danışırsan? Mütləq içməlisən.

– Dedim ki, içməyəcəyəm. Məcbur eləsən, indicə çıxıb gedəcəyəm. – Zərifə əməlli-başlı incidi. Onun kəskinliyi Aydını geri çəkilməyə məcbur etdi.

– Yaxşı, özün bilən məsləhətdir. Mən isə sənəin sağlığına içəcəyəm.

Aydın badəni başına çəkdi. Sonra onu təzədən konyakla doldurub:

– Bunu isə içirəm ikimizin sağlığına, – deyib onu da içdi.

Zərifə heç cür özünə gələ bilmirdi, o, Aydını söz yağışına tutmuşdu:

– Bura gəlməklə nə qədər ağılsız hərəkət etdiyimi fikirləşəndə az qalırım dəli olam. Mənə elə gəlirdi ki, bu görüş hər ikimizə bir təsəlli olar. Amma belə deyilmiş. Rəşidi necə sevdiyimi bu dərəcədə anlamamışdım. Həyatda heç kəsi onun qədər istəməmişəm, yəqin ki, bundan sonra da istəməyəcəyəm.

– Mənə bunları deməkdən ötrü gəlmisən? – Aydın acı-acı güldü.

Zərifə onun ürəyinin incə telinə toxunduğunu başa düşdü:

– Məni bağışla, Aydın. Gərək sənə deməyəydim.

Aydının gözləri yaşardı:

– Bəs mənə yazığın gəlmir? Gör neçə illərdir arxanca sürünürəm. Doğrudanmı ürəyində mənə qarşı zərrə qədər də istək yoxdur?

Aydının göz yaşları Zərifəni yumşaltmaq əvəzinə bir az da hövsələdən çıxardı.

– Özümü çox məcbur etmişəm, amma alınmayıb. Nə etməli, həyat təzadlarla doludur. Bilirəm ki, Rəşid məni sevmir, amma buna baxmayaraq başqa heç kəsə bağlana bilmirəm. İncimə, Aydın, nə edim, ürəyimə hökm edə bilmirəm. Mən həqiqəti sənə deməliyəm. Səni sevmirəm və heç vaxt da sevməyəcəyəm. Özümü yaxşı tanıyıram.

Aydının gözlərinin ifadəsi dəyişdi. Bayaqqı səmimi baxışlarda indi həris və cılığın işartı közərir.

– Eybi yoxdur, sevmə, Zərif, səndən incimirəm. İndi yanımda olmağın, belə yaxından sənə tamaşa edə bilməyim özü xoşbəxtlikdir. – Aydın bunu deyib bir göz qırpımında onu qucağına alıb qonşu otaqdakı çarpayuya tərəf apardı. Bunu ovunu parçalamağa hazır olan pələng cəldlyi ilə elə ani etdi ki, əvvəl Zərifə onun məqsədini başa düşə bilmədi. Özünü çarpayıda görəndə sarsılıb:

– Nə edirsən, burax məni, burax! – deyə çığırdı. Lakin Aydın ona əhəmiyyət vermədən kobudcasına Zərifənin əynindəki paltarları çıxarırdı. Zərifə paltarlarını tutub saxlamağa çalışır, Aydın isə vəhşicəsinə onları çıxarmaqda davam edirdi. Artıq Zərifənin əynində yalnız alt geyimi qalmışdı. O, Aydının qarmaqlarından qurtulmaq üçün var-gücü ilə çalışır, amma gücü çatmırdı. Nəhayət, bütün daxili qəzəbini toplayıb var – gücü ilə onun üzünə sillə çəkdi. Aydın elə bil yuxudan ayıldı. Onun əlləri boşaldı. Döşəmədə ayaqları üstə çömbəlib başını aşağı saldı. Nə etdiyini, necə kobudluğa yol verdiyini sanki indi anladı. Zərifəyə qarşı necə vəhşilik etdiyini başa düşdü. Heyvani hissələrinin selini başlı-başına buraxdığına görə özünü ittiham etdi.

Zərifə əlləri ilə üzünü tutmuşdu. Təhqir olunmuş, alçalmış adamlar kimi səssizcə ağlayırdı. Bədəni Aydının qarmaqlarından qıpqırmızı idi. Bundan mütəəssir olan Aydın onun çiyin-

lərini qucaqlayıb öpməyə başladı. Zərifə daha dartinmır, müqavimət göstəmirdi, buna onun taqəti qalmamışdı. Yaman yorulmuşdu. Bu nəvazişlərdən, Aydının atəşli öpüşlərindən xoşhal olmurdu. Aydının odlu dodaqları onun hissələrini oyatmırdı. Aydından zəhləsi gedirdi, ona nifrət edirdi, onu dünyalar qədər sevən, yolunda həyatından keçməyə hazır olan bu adamdan o, iyrenirdi.

Birdən belə fikirləşdiyinə görə öz-özündən utandı, Aydına yazığı gəldi. Ayaqlarına yıxılmış bu adam onun yadına Hüseyn Cavidin sözlərini saldı: “Siz qadınlar ayaqlarınıza qapananları təhqir edər, sizi təhqir edənlərin ayaqlarına qapanarsınız!” Elə bil bu sözlər Zərifə üçün deyilmişdi. O, Aydını qucaqlayıb oxşamaq, öpüşlərinə cavab vermək istədi. Lakin bu, bircə an çəkdi. Onun sarışın saçlarını sığallamaq üçün qaldırdığı əlləri sözünə baxmadı. “Hər şey necə də mürəkkəbdir. Sevmədən xəyanət etmək də olmazmış”, – deyə fikirləşdi. Onun bura gəlməyi, Aydının hissələri ilə oynamağı böyük səhv idi. Tutduğu işin ağılsızlığını bir daha anladı. Güclə eşidiləcək səsle Aydına dedi:

– Bir də mənə yaxınlaşsan, ömürlük səni dindirməyəcəyəm.

– Sən məni bu halda qoyub gedə bilməzsən.

Aydın kallaşmış səsle, az qala qışqıra-qışqıra dedi. Zərifənin dinmədiyini görüb yalvarıcı nəzərlərlə ona baxdı. Lakin Zərifə onun qan çəkmiş, yadlaşmış gözlərinə baxmırdı. O, heç nə demədən paltarını geyinməyə başladı. Aydın paltarı onun əlindən almaq, geyinməyinə mane olmaq istədi.

– Get, mənə su gətir, – Zərifə əmr elədi. Aydın suyu gətirənə kimi Zərifə artıq geyinib yataq otağından çıxmışdı. O, əlləri əsə-əsə suyu içdi. Aydının üzünə baxmadan:

– Qapını aç, gedirəm, – dedi.

– Necə? Gedirsən? Axı gəldiyin heç on dəqiqə deyil. – Aydın təşvişə düşdü. Lakin Zərifənin əməlli-başlı titrədiyini görüb qorxuya düşdü. - Zərif, sənə nə olub? Bir yerin ağrımır ki?

– deyə əl-ayağa düşdü. Onun əllərini ovuclarına alanda bumbuz olduğunu görüb həyəcan içində onu divanda oturtdu. Zərifə yalvarış dolu səslə dilləndi:

– Burax məni. Yalvarıram sənə, gözümdən düşmək istəmir-sənsə, qapını aç gedim.

– Qorxma, Zərif, daha əlimi sənə toxundurmayacağam. Eləcə otur. Bir az özünə gəl.

Zərifə daha söz demək iqtidarında deyildi. O, başını divana söykəyib gözlərini yumdu. Elə yorulmuşdu ki, ayağa qalxmağa taqəti yox idi. Özünü pis hiss edirdi. Aydın cəld o biri otaqdan adyal gətirdi, onunla Zərifənin üstünü örtdü.

– Vəhşilik etdiyimə görə məni bağışla. Özümdən asılı olmadı. Amma məni də başa düş. Səni yanımda görəndə özümü itirdim, hisslərimi cilovlaya bilmədim.

Aydının pıçıltılı səsi Zərifəyə qətiyyətinə qaytardı. O, adyalı üstündən atıb ayağa qalxdı:

– Bu dəqiqə qapını açmasan, sənə ömrüm boyu nifrət edəcəyəm.

– Sənə yalvarıram, ayaqlarına döşənirəm, Zərif!

Aydın doğrudan da onun ayaqları altında yerə döşəndi. Lakin bu hərəkəti Zərifəni daha da hövsələdən çıxardı:

– Alçalma, Aydın, sənə yaraşmır. İstəmirəm ki, alçalasan. Qalx ayağa!

– Demək mənə rəhmin gəlməyəcək, hə?

– Sən bu saat elə haldasan ki, onsuz da heç nəyi başa düşməyəcəksən. – Zərifə qapıya sarı getdi. Lakin Aydın ona qapını açmağa imkan vermədi. Zərifə boğuş səslə:

– Mənə zərrə qədər hörmət edirsənsə, burax gedim, – dedi.

Aydın daha heç nə demədi. Qapını açıb bir kənardə dayanmışdı. Zərifə özünü bayıra atdı. Azadlığa çıxmış məhbus sevinci ilə qaça-qaça pilləkənləri düşdü. Buradan, onu bu qədər alçatmış, əzmiş, təhqir etmiş bu məkandan bacardıqca tez uzaqlaşmaq istəyirdi. Taksi saxlayıb mindi.

Evə çatanda əl çantasını bir kənara atıb üzüqoylu divana yıxıldı. Xeyli vaxt beləcə uzanılı qaldı. Düşünmək, nəticə çıxarmaq iqtidarında deyildi. Bütün əzaları ağrıyırdı, Aydının kobud barmaqlarının ağrısını, odlu dodaqlarının təmasını bədəninin hər yerində hiss edirdi.

Birdən telefon zəng çaldı. Əvvəl dəstəyi götürmək istəmədi. Amma telefon aramsız olaraq səslənirdi. Nəhayət, əlini dəstəyə uzatdı. Aydın idi:

– Mənəm, Aydın. Eşidirsənmi? Axşama kimi sənə vaxt verirəm. Əgər qayıdıb yanıma gəlməsən, hər şeyi açıb Rəşidə deyəcəyəm.

Elə bil danışan Aydın deyil, hansısa uzaq planetdən gəlmiş yad bir adam idi. Səsi elə soyuq idi ki, Zərifə üşüdü.

– Nə? Nə dedin? – o, qulaqlarına inanmadı.

– Eşitdiyini. Əgər qayıdıb bura gəlməsən, hər şeyi ərinə danışıcağam.

– Axı nəyi danışacaqsan? Bizim ki, aramızda heç nə olmayıb.

– Xeyr, olub, sən mənimlə olmusan.

Zərifə eşitdiklərinə inanmadı.

– De, Aydın, nə istəyirsən de. – Zərifə taqətsiz halda dəstəyi yerinə asdı.

* * *

Gecə yarısı qapı zərblə döyüldü. Zərifə diksinib yatağından qalxdı, həyəcandan ürəyi sıxıldı. Qaranlıqda ayaqları ilə başmaqlarını axtardı. Bir tayını ayağına keçirtdi, amma o biri tayını tapa bilmədi. Hirslənib o biri başmağını da soyundu. İşığı yandırmadan qapıya getdi. Açar yerindən kəskin araq iyi onu vurdu. Qapını açıb ərini içəri buraxdı. Rəşidin içkidən qızarmış qəzəbli sifətini görəndə hər şeyi anladı: Aydın dediyinə əməl etmişdi. Rəşid salam vermədən, kəlmə kəsmədən otağa keçdi. Zərifə də ürəyi əsə-əsə onun ardınca içəri girdi. Birdən üzündə açılan sillədən

müvazinətini saxlaya bilməyib yanındakı stula aşdı, aradan da yerə yıxıldı. Bu, elə ani, elə tez baş verdi ki, Zərifə özünü itirib bir kəlmə söz deyə bilmədi. Rəşid onun yaxasından tutub ayağa qaldırdı, indi də o biri yanağına sillə çəkdi. Sonra isə yumruqları ilə onun bədəninə ağır zərbələr endirməyə, söyüslər yağdırmağa başladı. Zərifə ağrıdan qovrulsa da, səsini çıxarmırdı. Qəribə bir inadla, bircə damla göz yaşı axıtmadan bütün bunların nə ilə bitəcəyini gözləyirdi. Onu qəribə bir etinasızlıq, heyrətamiz bir biganəlik bürümüşdü. Daxili sakitliklə, inadçı təmkinlə bunun nə ilə qurtaracağını gözləyirdi. Hər şeydə olduğu kimi bunda da bir sonluq olmalı idi. Bu sonluq bir saatdanmı, yarım saatdanmı, haçansa gələcəkdi. Bircə səbr etmək lazım idi. “Səbr ilə açılar bağlı qapılar”, – deyə öz-özünə tələqin edirdi.

Rəşid, nəhayət, yorulub stulda oturdu. Arvadının üzünə baxmadan dedi:

– Paltarlarımı yığ, həmişəlik gedirəm. Sənin kimi əxlaqsız qadınla bir damın altında qala bilmərəm.

Zərifə mütiliklə ərinin paltarlarını yığmağa başladı. Heç nə soruşmadı, heç şey demədi. Nəhayət, işi sona çatdıranda Rəşid iri yol çantasını götürüb boğuc səslə:

– Sənədlərini hazırla, məhkəmə yolu ilə ayrılacağıq, – dedi. Sağollaşmadan qapını çırpıb getdi.

Zərifə onun arxasınca qapını qıfıllayıb otağa qayıtdı. Nə ağlamağa, nə də düşünməyə təqəti qalmamışdı. Elə paltarlı halda divanda uzandı. Onun üçün zaman, vaxt məfhumu öz mənasını itirmişdi.

Səhər yuxudan oyananda güzgüdə özünü görüb qorxdı. Üzü, bədəni başdan-başa göy ləkələrlə örtülmüşdü. Bunlar Rəşidin yumruqlarının izləri idi. Bu görünən yaralar onu ağrıtmırdı. Qəlbində daha böyük, daha dərin yaralar göynəyirdi. Bu görünməyən yaralar onu öldürürdü. Başını dəhşətli bir ağrı bürümüşdü. İlıq duşun altında bir xeyli

dayandı. Qurulanıb üz-qözünü səliqəyə salmaq istədi. Lakin nə qədər çalışdısa da göyləri heç cür gizlədə bilmədi. Bu halda iş gedə bilməzdi. Yenidən divana uzandı. Gözlərini yumub dünənki hadisələri beynində saf-çürük etməyə başladı. Qəribə bu idi ki, Rəşidin gedişi onu zərrə qədər də ağrıtmamışdı.

Əslində o, Zərifənin həyatından çoxdan getmişdi. Asya onu çoxdan Zərifənin əlindən almışdı. Dünən ona əl qaldırmaqla, onu “əxlaqsız” adlandırmaqla isə o, Zərifə üçün həmişəlik ölmüşdü. Rəşid on beş ildə onun vəfasını, sədaqətini, fədakarlığını, məhəbbətini qiymətləndirməmişdi. Anı səhvindən isə tez xəbər tutmuşdu. Lakin Zərifəni ən çox heyrətləndirən Rəşidin qəribə soyuqqanlılığı idi. O, Zərifədən heç nə soruşmadan, həqiqəti öyrənmədən, Aydının dediklərinin doğru olub-olmadığını yoxlamadan arvadını dəhşətli şəkildə cəzalandırmışdı. Onunla küçə qadını ilə edilən kimi rəftar etmişdi. İllərdən bəri ailəsinə xəyanət edən, bundan heç bir mənəvi əzab çəkməyən, ən yaxın adamını ağır iztirablara məruz qoyan bir adam onu xəyanətdə suçlamışdı.

Zərifə ürəyində bu vaxta qədər hiss etmədiyi qəribə bir yüngüllük duyurdu. O, buxovdan azad olmuşdu. Dünənki hadisəyə o, ürəyində minnətdar idi. Yoxsa rəsmən ayrılmaq onlar üçün çətin olacaqdı. Dünənki hadisə isə hər şeyi həll etmişdi. Bir şey onun üçün aydın olmuşdu: o, Rəşidin yolunda böyük bir maneə idi. Bu maneəni yox etməyə Rəşid çoxdan fürsət axtarırdı. Sakit, mehriban, dərdsiz Zərifə buna imkan vermirdi. Kim bilir, bəlkə dünənki hadisə olmasaydı, onlar ömürlərini beləcə başa vuracaqdılar. Rəşid fikri-zikri Asyanın yanında olduğu halda, öz evində qonaq kimi dolanacaq, Zərifə isə qadın üçün ən böyük dərd olan sevilməmək cəzasını çək-çəkə günləri aylara, ayları illərə

calaya-calaya yaşayacaqdı. Bir evdə iki yad fərəhsiz ömürlərini sürməyə məhkum ediləcəkdı.

Rəşidi anlamaq olardı, o, Zərifəni sevmirdi. Bəs Aydın? Bəs onu satqınlığa nə vadar etmişdi? Onu nə məcbur etmişdi ki, sevdiyi qadını belə insafsızcasına, rəhmsizcəsinə cəzalandırmışdı? Bu rəzilliyə səbəb nə idi? Zərifə nə qədər fikirləşir, baş sındırırdısa da Aydının hərəkətinin mənasını anlaya bilmirdi. Bir şey şübhəsiz idi ki, onun Zərifənin ürəyinə vurduğu yara heç zaman sağalmayacaq.

Dalbadal keçirdiyi sarsıntılar izsiz ötüşmədi. Zərifə yatağa düşdü. O, bir həftə yorğan-döşəkdən qalxa bilmədi. Bir həftə sonra, ağrıları keçib özünə gələndə güzgüyə baxıb gözlərinə inanmadı: əvvəlki Zərifədən yalnız bir cüt iri, qara göz qalmışdı. İki ən əziz adamını itirmək izsiz ötüşməmişdi. Bu itkilərdən hansı daha ağır idi? Əslində Rəşidi o, çoxdan itirmişdi, sadəcə olaraq bunu etiraf etməkdən qorxurdu.

Onları bir-birinə bağlayan tellər çoxdan nazılmışdı. Yalnız rəsmən ər-arvad idilər. Bəs Aydın? Zərifə üçün o, uzun illər boyu yaxın həmdəm, əziz dost, möhkəm sirdaş olmuşdu. Heç kəsə deyə bilmədiyi, hətta ən yaxın rəfiqəsi Səbinəyə belə etibar etmədiyi dərdlərini də Aydına deyirdi. Bu, elə-belə bağlılıq deyildi, sınaqlardan çıxmış, dərinləşmiş hiss idi. Bəs niyə Aydın birdən-birə belə dönük çıxmışdı? Onun bu xəyanəti kimə lazım gəlmişdi? Zərifə dərin təəssüf hissi ilə düşünürdü ki, onun çoxdan bəri qorxa-qorxa gözlədiyi xəyanət əslində bu idi: Aydının ona xəyanəti.

* * *

Bir həftədən sonra işə çıxanda klinikada eşitdiyi ilk xəbər Aydının işdən çıxması oldu. Onu şəhərin mərkəzində açılmış yeni klinikaya baş həkimin müavini vəzifəsinə aparmışdılar. Üç ay idi ki, kollektivdə bu barədə söhbət

gedirdi. Amma bircə Zərifə bilirdi ki, Aydın ona görə iş yerini dəyişmək istəmir. İndi Aydının getməsi xəbərini eşidəndə ürəyinə həzin bir kədər çökdü.

Kabinetini açıb içəri girdi. Xalatını geyinəndə cibində məktub gördü. Aydının xətti idi! Zərifə onu açıb oxumağa başladı:

“Salam, Zərif! Mənim gözəl, incə, həm də dərddli, peşiman Zərifim! Ömrümün mənası, bəlalı məhəbbətim, əzablarımlarımın səbəbkarı! Bu məktubu yazmaqda məqsədim nə səndən üzr istəmək, nə təvəqqe etmək, nə də bağışlanmağımı xahiş etməkdir. Bilirəm ki, mənə heç vaxt bağışlama-yacaqsan, günahlarımdan keçməyəcəksən. Sənin ürəyinə mənim qədər kim bələddir? Necə alçaq hərəkət etdiyimi də yaxşı bilirəm. O gün mənə nə olmuşdu? Niyə o vəziyyətə düşmüşdüm? İllərlə həsrətinlə yanan, sənə pərəstiş edən, sitayiş edən, bircə dəfə əllərini əllərinə toxundurmaq üçün həyatını qurban verməyə hazır olan Aydın niyə vəhşiləşmişdi? Əzizim, bilirəm ki, bu suallar sənə rahatlıq vermir. Bilirəm ki, sənin həyatını alt-üst etmişəm. Onsuz da şirin olmayan taleyinə zəhər qatmışam. Ancaq istəyirəm ki, mənə düzgün başa düşəsən. Hərəkətlərimin mənasını olduğu kimi anlayasan.

Hər şey necə də gözəl idi. Sən gəldin. Mənim üçün dünyada bundan böyük səadət ola bilməzdi. Bu görüşü necə gözlədiyimi, onun mənə nələrin bahasına başa gəldiyini yaxşı bilirsən. Pillekənlərdə sənin addımlarının səsini eşidəndə az qaldı ürəyim dayana. Ömrüm boyu heç vaxt heç bir qadını sənin qədər arzulamamışam. Mənim üçün qadın, gözəl və ağıllı qadın, sevdiyim qadın bircə sən olmusan. Bu məhəbbət mənə uşaqlaşdırıb, ürəyimdə necib, incə hisslər doğurub. Sənin ailədə xoşbəxt olmadığını, Rəşidin Asya ilə yaşadığını çoxdan bilirdim. Əzablarımları artıran da o idi ki, mənim göylərdən uca sandığım, mələklər mələyi hesab etdiyim bir qadın məhəbbətsiz yaşayır.

Rəşidlə xoşbəxt olsaydın, bəlkə də sənə bu qədər möhkəm bağlanmazdım. Özün mənə heç nə deməsən də, Rəşiddən söhbət açmasan da, taleyindən şikayətlənməsən də hər şeyi başa düşürdüm. Sənə kömək etmək, dərdlərinə şərik olmaq istəyirdim. Sən heç vaxt Rəşidi pisləməirdin, həmişə onun haqqında xoş sözlər danışırıdın, çox şeyi də uydururdun. Ürəyin ayrı şeylər pıçıldaırdı, dilin isə tamam başqa sözlər deyirdi. Nəhayət, fikirləşdim ki, sənə bu qədər əzab verən həyat yoldaşını sənin gözündən salım, onun nə cür adam olduğunu sənə tanıdım. Asyanın evinin yerini də sənə o məqsədlə nişan vermişdim. O vaxt nələr keçirdiyin, nə hallara düşdüyün indi də yadımdadır. Kaş sənə heç nə deməyəydim. Mənə elə gəlirdi ki, Rəşid barədə həqiqəti biləndən sonra ona olan məhəbbətin soyuyacaq, ondan üzün dönəcək.

Mən səni qərribə bir məhəbbətlə, əvəz gözləmədən, cavab istəmədən sevmişəm. Bir yerdə işləmək, gündə bir neçə dəfə səni görmək mənim üçün hər şey idi. Heç ağıma da gəlməzdi ki, haçansa sənənlə təklikdə, üz-üzə, göz-gözü gələ bilərəm, əllərimi əllərinə toxundura bilərəm. Hər şeyə sən səbəb oldun, əzizim. O gün elə deməsəydin, o görüş də olmayacaqdı. Sən mənimlə görüşmək istədiyini dedin. Bilirdim ki, sən Rəşiddən intiqam almaq üçün bu addımı atırsan. Amma mənim üçün bunun fərqi yox idi. O vaxta qədər mənə desəydilər ki, adam xoşbəxtlikdən, böyük sevincdən ölə bilər, mən buna inanmazdım. Amma sən demə, bu, çox adi şey imiş. Neçə gün bu həyəcanlı sevinclə yaşadım, həyat mənimçün gözəlləşdi, öz adiliyini itirdi. Hayana baxırdım, səni görürdüm. Kiminlə danışırıdım, sənənin səsini eşidirdim. Sən mənimlə olacaqdın, saçlarının ətrini duyacaqdım, gözlərinin rənginə lap yaxından baxacaqdım. Bunları fikirləşdikcə dəli olmaq dərəcəsinə çatırdım.

O gün sənin gözəlliyin, o təsvirəgəlməz gözəlliyin məni heyran etdi. Sənin bu qədər gözəl olduğunu təsəvvür etməzdim. Lakin belə yaxın ikən, hətta qucağımda, əllərimin arasındaykən məndən bu qədər uzaq, mənə qarşı bu dərəcədə soyuq olduğunu başa düşəndə hər şey yadımdan çıxdı. Sənə qarşı kobudluq etdim. Kim bilir, sənin o sillən olmasaydı, bəlkə də bağışlanmaz səhvə yol verəcəkdim. Sənin sillən məni yuxudan oyatdı. Amma gərək elə tez getməyəydin, əzizim. Qoymayaydın ki, o görüş belə tez, belə gözlənilməz şəkildə başa çatsın. Birinci və axırıncı dəfə səni öpməyə niyə imkan vermədin? Mənim halımı görmürdünmü? Sən ki, dərin düşüncəli adamsan. Bəs mənim hisslərimi, duyğularımı niyə qiymətləndirmədin? Məni niyə başa düşmək istəmədin? Sənin “Əgər mənə zərrə qədər hörmətin varsa, burax gedim” sözlərinin məni özümə qaytarırdı. Başa düşdüm ki, səni güclə saxlamaq mümkün deyil, qalmağının da bir mənası yoxdur. Sən məni heç vaxt sevməmişən.

Mənim bu boyda məhəbbətimin müqabilində səndə kiçik bir istək də olmayıb. Sən çıxıb gedəndən sonra acı acı ağladım. Özümdən elə zəhləm gedirdi! Sənin məhəbbətini qazana bilmədiyim üçün özümə nifrət etdim. Ağlaya-ağlaya şüşədəki konyakı son damlasına kimi içdim. Səndən intiqam almaq qərarına gəldim. Elə daşqəlbli bir adamı sənin bu qədər sevməyinə dözə bilmirdim. Dediym kimi gedib Rəşidi tapdım. Hər şeyi ona danışdım. Əlbəttə, üstünə qoymaqla. O, mənim yaxamdan yapışdı. Mənim istədiyim də bu idi. Biz əlbəyaxa olduq. Yumruqlarımı onun sinəsinə, qarnına endirdikcə bundan ləzzət alırdım.

Nə etdiyimi Rəşid çıxıb gedəndən sonra anladım. Bunun sənə baha başa gələcəyi aydın idi. Rəşid bu heyfi səndə qoymayacaqdı. Beynim aydınlaşdıqca, aqlım başıma gəldikcə hərəkətlərimin rəzilliyi barədə düşündüm. Lakin gec

idi. Geriyə yol qalmamışdı. Heç nəyi dəyişmək, əvvəlki qaydasına salmaq mümkün deyildi. Gücüm yalnız oğru kimi blokunuzda gizlənilib qapının arxasından evinizdən gələn səslərə qulaq asmağa çatdı. Rəşidin söyüşlərini, yumruq zərbələrini eşidirdim. Amma sənin səsin çıxmırdı. Sən bu təhqirlərə mənə görə dözürdün, əzizim. Əvvəl istədim içəri girib onu var gücümlə əzişdirim, səni onun əlindən alım. Amma fikirləşdim ki, bu, səni daha da qəzəbləndirər, ona görə də fikrimdən daşındım.

İşə çıxmadığın günlərdə nələr çəkdiyimi bir Allah bilir. Qəbahətimin necə böyük olduğu, cəzamin necə ağır olacağı aydın idi.

Mən hər şeyi itirdim. Mənim üçün dünya səndən ibarət idi. Sən olmayandan sonra həyatın mənim üçün heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Səni tapıb itirmək isə ikiqat ağırdır. Əzizim, mən indi başa düşürəm ki, taleyimə hökm verən çılgınlığım və dəliliyim oldu.

İndi mənimçün ən böyük təsəlli sənin xəyalındır, o əlçatmaz xatirəndir. Bu barədə danışsam da hər an bütün varlığım səni düşünürəm. Dodaqlarımda daim sənin bədəninin hərərətini duyuram, həmişə də duyacağam. Sən mənim ruhuma, duyğularıma dolmusan.

Bütün bunları sənə yazmayacaqdım və özümə söz vermişdim ki, səni daha narahat etməyəcəyəm. Amma istəmirəm ki, sənin xəyalında vəhşi, kobud, satqın, vicdansız adam kimi qalım. Axı mən belə deyiləm. Mənim həyatda səndən böyük arzum olmayıb və olmayacaq da. Yaxşı bilirəm ki, bu, əlçatmaz, ağlasığmaz, həyata keçməz arzuudur. Baş vermiş bütün bu hadisələrdən sonra səninlə üz-üzə, göz-gözə gəlmək istəmirəm. Bu, həm mənə, həm də sənə çətin olar. Bir də ki, sənin cəzanı gözləmədim, özüm özümü cəzalandırmaq qərarına gəldim - işdən çıxdım. Səni görməmək, səni eşitməmək üçün! Mənimçün həyatda

bundan böyük cəza ola bilməz. Onu könüllü olaraq qəbul etdim. Gücüm yalnız buna çatır.

Zərif, əzizim, sevimlim, mələyim, dərdim, kədərim, gözlərimin yaşı, ürəyimin ağrısı, mənim sağalmayan yaram! Əgər bacarsan, məni bağışla. Mən ağılsızın günahından keç. Bircə şeyə zərrə qədər şübhən olmasın ki, nə etmişəmsə, səni sevdiyimdən etmişəm. Mənim ucbatımdan aldığın fiziki və mənəvi zərbələrə görə məni əfv et. Bir daha sənin yolunun üstünə çıxmıyacağam. Amma bil ki, səni dünyada mənim qədər sevən ikinci adam olmayıb, bundan sonra da olmayacaq. Səni ömrümün sonuna kimi sevəcəyəm. Amma narahat olma, bundan sənin xəbərini olmayacaq, bundan sənə bir zərər toxunmayacaq.

Məktubu sənə göz yaşları içində yazıram. Onu yazdıqca ürəyim qan ağlayır. Kaş bu görüş olmayaydı, mənim həyatımı alt-üst eləmiş, arzularımı öldürmüş, ümidlərimi soldurmuş bu görüş hardan gəldi? Bu görüş sakit ömrümdə qorxunc bir qasırğa kimi qopdu, hər şeyin mənasını dəyişdirdi.

Zərif, bilirəm ki, mənə olan qəzəbin keçməyib. Amma zaman hər şeyi həll edir, əzizim. Yadında saxla, sənin bu dünyada Aydın adında dostun var. Haçan sənə lazım olsam, haçan köməyimə ehtiyacın olsa, bil ki, yanıdayam. Yox, əgər məni bağışlaya bilməsən, onda nə etməli? Çarəm sənə “Əlvida” deməyə çatır. Əlvida, mənim əlçatmaz Zərifim!”

* * *

...Telefon bayaqdan zəng çalır. Amma Zərifə məktubdan ayrılı bilmirdi. Son sətirləri oxuyub dəstəyi götürdü.

– Zərifə, salam! – Anasının mehriban, ilıq səsi onu kövrəltdi.

– Salam, ana...

– Niyə kefsizsən, bala? Bir şey olmayıb ki? – Anası 600 kilometrlik məsafədən onun kefsizliyini hiss etmişdi.

– Heç nə olmayıb, uşaqlarçün bir az darıxmışam.
– Yaxşı dincələ bildinmi?
– Hə, ana, elə yaxşı dincəldim. – Zərifə qəhərini gizlədə bilmədi.

– Sabah uşaqlarla Bakıya gələcəyəm. Səndən yaman nigaranam. Rəşidlə dalaşmamısan ki? Hər gecə sizi yuxuda görürəm...

“Sabah uşaqlar gəlir. İki gündən sonra məktəbdir. Yəqin Raminlə Çingiz bu iki ayda çox dəyişiblər. Yəqin bir az da böyüyüblər. Ramin bu il altıncı, Çingizsə beşinci sinfə gedəcək”.

Birdən uşaqları üçün elə darıxdı, onlardan ötrü elə qəribəsədi ki, kövrəldi. Başını anasının dizləri üstünə qoyub saçlarında onun doğma əllərinin sığalını duymaq üçün ürəyi tel-tel əsdi. Uşaq kimi hönkürdü.

1986.